

valencià: a Xàbia m'explicaven *gramàntols* com una «espècie d'escamarlans molt prims, d'uns 10 cm. aproximadament de llarg» (1962); Giner i March s'apuntava *gramàntol* com a «nom d'un peix» a Xixona, i *gramanto* a Alacant, que ell identificava amb les «cigales» (1935); i Enric Valor (de Castalla i Aitana) anotava (c. 1950) *gramàntol* al marge del *llamàntol* del seu *DFa.*, i *AlcM* el registra a Calp. Una lleu variant d'aquesta forma ja la va registrar Lacav.: «*gravan*, peix: *blenniuss*, *blennuss*», on la terminació *-an* en lloc d'*-àntol* (*-àntol*) no assegurarem si és una variant real o el resultat d'una espècie d'ultra-catalanització de *-anto*.²

El fet és que *AlcM*, capgirant els termes naturals de l'evolució lèxica, deixa el nom del peix com a segona acc., i com acc. primera posa «adj. alatrencat (val.)». Aquí hi ha silenciament el fet major; amb una interpretació tàctica no ben exacta. Tot ve del *Dicc.* de Carles Ros (1764, p. 15): «*alitrencat: cloc y piu: maixmarrós*: lo mesmo que enfermizo, achacoso, que tiene poca salud, y trae el color quebrado, y enfermo; en los polluelos de las gallinas, quando hay alguno enfermo, que trae las alas caídas, se dize *gramànto*, *alicaygut*, *arropit* ---».³

Probablement és una aplicació figurada del nom del crustaci, per comparació de l'aspecte deforme i esparverat del pobre pollastre alatrencat amb l'aire feréstec i mig monstruós del *llamàntol* marí. MGadea ho usa amb coneixement directe: «no als senyorets --- afeminats, qu'en traure'ls del fum de l'olla, pareixen polls *gramàntols* de apocats qu'estan» (*T. del Xè* II, 9); i des d'aquí, jugant amb el mot, ho estén a... l'altre mena de poll (el sutze insecte): «algun poll *gramantol* dels que sòlen deixar-se per a relliquia els pòbres qu'es queden de nits en los pallers» (ib. II, 107).

Però encara n'hi ha més. *d*) La Víctor Català ens en forniceix una, que devia conèixer de la costa de les Medes i de la seva Torroella: «una llagosta o un *llongant*» (*Lenin, O. C.*, p. 995). Paral·lelament a *llomàntol*/*llamàntol*, en lloc d'allò a Cadaqués diuen *långáns*, i n'explicaren que en pesquen sovint a *Ses Llanganeres* (*lång-*), roques submarines al NO. del Cap de Creus defora *Cala Prona* (1964). En el quadern de Senyets que deixà manuscrit el patró Baltasar Batlle (1882 i 1895), i que em deixaren copiar pocs anys més tard, parla sovint de la *Roca Llanganera*, i en un dels passatges consigna que acabaven de pescar-hi *tres llanguans*, però en un altre passatge posa la grafia *llangans*.⁴ Sembla que no hi ha mala lectura de *-ants* en una llista de peixos «lagostes, cabres, *lengarts* e bochs», de 1379, que l'*InuLC* dona s. v. *boch*; car també Verdager havia posat *llongarts* en una enumeració de peixos a l'escalorn de l'*Atl.* de 1867 (cant v, si bé ho eliminà a la versió definitiva, v. 19*d*).

I en fi el tipus (*e*), que és balear. A la costa de Felanitx em van dir *grimáldu* (1964). Els pescadors, a Cabrera, em volien ensenyar un *grimáldu*, «que té unes grans *mordales*» (1969): hi corregueren uns quants, i encara que no en van ajar cap en aquella estona, amb les seves explicacions no quedà dubte que parlaven del *llamàntol*. A Eivissa: «*grimáldu*: gallo gigantesco, bogavante» (PzCabr.).

El nom d'aquest ésser marí és germà del cast. *LOBAGANTE* (*DCEC/DECH*), documentat des de fray Luis de Granada (1583); i del port. antic *lobaganto* (c. 1270), en els versos d'escarnho de Gonçal Eanes do Vinhal: «vossa madre con algun caçon / vos fez, sen falha, ou con *lobaganto*», rimant amb *canto*; i també són instructius els mots del místic granadí: «las conchas --- que tienen los peces armados, como son la langosta y el *lobagante*», «son de extrema admiración las armas defensivas que <Dios> dió a la langosta de la mar, y al *lobagante*».

El lexicògraf basconq Esteban de Terreros y Pando (c. 1770): «*bogavante* llaman en Andalucía --- *lubigante* en Galicia», i altres coses, que en part pot treure de les dues fonts respectives d'aqueixes terres, que més valdrà citar directament: «*bogavante*, *lobagante* o langosta de mar, encarnado con patas y uñas, y dos más grandes como tenazas, con que lleva la comida: es testáceo, con conchas muy fuertes y encarnadas, y de buena carne», Medina Conde (*Conversaciones Hist. Malagueñas*, 1789); i el savi gallec Fr. Martiño Sarmiento, que sembla haver donat a Terreros el seu andalús *logabante*, «especie de langosta marina bastante grande», rectificà anys després aquest en andal. *vagavante* (sic *va-*), bo i confirmant el gall. *lubigante* (*Cat. de Voces Gall.*, 232r).

JCasares (en una nota especial d'*Homen. a MzPi.*, 1925, II, 49-55) anotava les següents variants recollides personalment: *lub(r)igante* (a Coruña), *ollocántaro* (Santander), *ollocanto* (Avilés), *grimaldo* (Balears). A Astúries es diu *llocántalo* al Centre (Rato) i *llobicante* cap a l'Est (Vigón). Basc *abakando* a Lekeitio i *abakondo* a Bermeo i Zumaia (potser per deglutinació de *l-* pres per l'article romànic). Segons Carolina Michaëlis (*RLus.* III, 178, n.º 58) *labagante* (*lav-*) o *labugante* (Lisboa), *navegante* (Porto), *lombbrigante* (Galícia); i, antigament, ultra el citat *lobaganto*, apareix en portuguès *lobagante* (Ss. xv i xvi); Bluteau (S. XVIII) diu que el *lobagante* és «hüa espècie de lagosta, excepto que é mais delgado, e tem as bocas mais compridas e a cõr alionada»; amb la postilla que Plini en diu *leo marinus*.

En italià es diu *lupicante*, forma ja documentada en el S. xvi (Tommaseo), i a Toscana *lupacante*. També són formes antigues les occitanes següents que ens forniceix Schuchardt (*ZRPh.* xxxi, 27): *ligouban* (Niça), *lingoubau* (Marsella), *li(n)goubau* a d'altres bandes (a les quals afegeix un *langaneo* Barbier, *RLR* LXVII, 275), que tant ens acosta als *llangans* del Cap de Creus: documentació medieval només en sé de *lingombant* (a. 1439, Pansier, *La L. Prov. à Avignon*), però allà va rebre Rabelais el seu *ligombeaux* (plural, *Quart Livre*, cap. 60, cf. Plattard, n. 34 a la seva ed.). En fi, campidanès *lungubandi*, a Càller *longupanti* (MLWagner, *ARom.* XIX, 26), i en altres platges del Campidano *lungfanti* (sota l'influx de l'etimologia popular que s'ha imposat totalment en el napolità *elefante de mare*).

Encara que no coneguéssim més que el tipus pan-⁶⁰ hispànic *logabante*/*lobagante*/*llobegant*, i l'it. *lupac-*